

Rojkó Annamária:

AZ ÚJRA FELFEDEZETT SAVOYAI JENŐ

A SZERZŐRŐL:

Rojkó Annamária szerkesztő, újságíró, a Honvédségi Szemle felelős szerkesztője (ORCID: 0000-0003-2442-3051; MTMT: 10098481)

A gróf Savoyai Jenő (eredeti nevén Eugène-François de Savoie-Carignano) életét és pályáját ismerő kutatók számára 2025 és '26 egy-egy jubileumra emlékeztet. A jövő évben nem csupán Buda visszavívásának 340., hanem a keresztény seregeket vezető Savoyai halálának 290. évfordulójáról is megemlékezik Európa. Korának egyik legkiválóbb stratégiája és egyik legbefolyásosabb alakja katonaként, műgyűjtőként és dúsgazdag arisztokrataként máig ott él a franciák, a Habsburg Birodalom népei, az olaszok és a németalföldiek emlékezetében. A Honvédségi Szemle egy ausztriai kiállítás és egy, a Zrínyi Kiadó által frissen megjelent ifjúsági regény kapcsán hívja fel a figyelmet Savoyai Jenőre.

Háromszáz évvel ezelőtt Savoyai már katonai pályájának csúcán állt. Ez az évforduló kitűnő alkalom arra, hogy a múzeummal alakított ausztriai Schloss Hof kastélyegyüttes időszaki kiállítása felidézze pályáját.

Savoyai a korabeli bécsi nemesség által közkedvelt vadászterületnek számító Morva-mezőn fekvő Schloss Hof kastélyt 62 éves korában, 1725-ben vásárolta meg. A reneszánsz stílusú épületet Lucas von Hildebrandt építész tervei alapján átépíttette, és a homlokzat elé Anton Zinner kertészmérnök irányításával egy hét teraszról álló barokk kertet alakíttatott ki. A kastély északi részén uradalmi birtokot hoztak létre, amelynek fő célja a kastély gazdasági ellátása volt.

A herceg 1726-ban a kastélytól három kilométernyi távolságra fekvő Schloss Niederweiden épületét is megvásárolta. Savoyai az épületet Fischer von Erlach tervei alapján átépíttette vadászkastéllyá, amelynek környezetében vadasparkot létsíttettek, valamint egy, a Schloss Hof kastélyba vezető sétányt alakítottak ki.

„SAVOYAI JENŐ – EMBER A HERCEG ÁLARCA MÖGÖTT”

A Schloss Hof és Niederweiden kastélyokban fenti címmel látható időszaki kiállítás Savoyai családi hátterére, karrierjének fordulataira, kapcsolatrendszerére, érdeklődési területeire és szenvedélyeire fókuszál.

A tárlat első, a „*Francia herceg, osztrák hadvezér, magyar nemes*” felirattal ellátott termében bemutatott festmények és tárgyak Savoyai Jenő származására fókuszálnak. A herceg 1663. október 18-án Párizsban, Soisson kastélyában született; az olasz eredetű Savoyai-ház francia Savoyen-Carignan-Soissons mellékágából származott, nagyszülei révén mind a Habsburg-uralkodóház spanyol ágával, mind a francia királyi házzal rokonságban állt. Az anyanyelve francia volt, de folyékonyan beszélt olaszul, spanyolul és németül is.

Anyai részről ősei feltörekvő újgazdagok voltak. Édesanyja a francia udvarban a későbbi XIV. Lajos francia királlyal nőtt fel, majd a király ágyasa is lett. Az udvarban betöltött kiemelkedő pozícióját nagybátyjának, Mazarin bíborosnak köszönhette.

A kastély második termében „*A hatalom bűvöletében – három császár szolgálatában*” címmel korabeli portrék ábrázolják a törekény alkatú, mindössze 152 cm magas Savoyait, akit a Napkirály papnak szánt. „Kis apát” volt a gúnyneve, ő azonban mindent megtett azért, hogy nagyapjához hasonlóan katonai pályára léphessen. Szolgálataira a francia udvarban nem tartottak igényt, ezért 1683 nyarán I. Lipót Habsburg császár szolgálatába állt. Karrierje tehetségével és ambícióival egyenes arányban ívelt felfelé. Negyvenévesen már hadvezérré nevezték ki. Nem riadt vissza a titkos diplomáciai eszközöktől, kiterjedt hírszerzői és bűvészi hálózattal rendelkezett.

1. kép Az időszaki kiállítás helyszíne Savoyai Jenő Schloss Hof-i kastélya

Forrás: schlosshof.at

Savoyai három Habsburg császár alatt szolgált, felemelkedése I. Lipót alatt kezdődött, és I. József rövid ideig tartó uralkodása alatt érte el legnagyobb politikai befolyásoló erejét. VI. Károly német római császár (III. Károly magyar király) udvarában azonban már a herceg ellenségeinek befolyása növekedett.

Savoyai magánéletét „*A Vénusz nélküli Mars*” című kiállítási blokk mutatja be. A herceg soha nem házasodott meg, két hölgygel azonban élete végéig baráti kapcsolatot ápol. Egyikük Eleonora Stratmann grófné volt, a másik annak sógornője, Batthyány Eleonóra grófné, a „szép Lori”. Különösen ez utóbbi állt hozzá közel, kedvelte szellemiségét, humorát, szívesebben beszélgetett vele, mint bárki mással.

Savoyai utód nélkül halt meg, örököse zárdában nevelkedett unokahúga, Anna Viktoria Savoyai-Soissons-i hercegnő lett. A hölgy 55 évesen kötött házasságot a nála 18 évvel

fiatalabb József Frigyes Szász-Hildburghauseni herceggel, akinek nászajándékkul ajándékozta Schloss Hof kastélyát. A férj pazarló életmódja miatt pár évvel később kénytelen volt eladni azt, így került a kastély 1770-ben Mária Terézia és férje, Lotaringiai Ferenc tulajdonába.

A filozófia és tudomány kedvelőjeként mutatja be Savoyait a kiállítás az „Egy jó barát” című önálló része. A herceg korának neves gondolkodóival állt kapcsolatban. *Jean-Baptiste Rousseau* nemcsak udvari könyvtárosa volt, hanem közeli barátja is. *Gottfried Wilhelm Leibniz* a könyvtár természettudományos könyveinek beszerzésében, valamint politikai kérdésekben segítette. *Voltaire* – bár sosem találkozott személyesen Savoyaival –, minden egyes művét azonnal megküldte a hercegnek, aki azokat nagy érdeklődéssel olvasta.

„A műgyűjtő” herceg korának egyik legjelentősebb mecénása volt. Utazásainak és hadjáratainak, valamint szintén művészetkedvelő, kiterjedt baráti körének köszönhetően a legtehetségesebb és legismertebb művészeknek adhatott megbízást. Az általa megrendelt épületek belső kialakítása is a kor kiemelkedő mestereinek munkáit dicsérik. Savoyai könyvtára 15 ezer nyomtatott és 237 kézírásos műből állt. Hatalmas könyvtára alapozta meg a bécsi Hofburgban található Osztrák Nemzeti Könyvtár gyűjteményét.

A kiállítás „A hős” címmel állít emléket a neves hadvezér csatáinak. Harcolt Bécs felmentésénél (1683), amiért a pápától aransarkantyú-rendet kapott. Ott volt az ún. szentendrei csatában. Buda visszavételekor (1686) kétszer is megsebesült, Belgrád 1688-as ostrománál súlyosabb sérülést szenvedett. 1697-ben őt nevezték ki a magyarországi hadak élére. A zentai csatában élete legnagyobb győzelmét aratta a törökkel szemben. A csata következményeként 1699-ben megkötetett a karlócai béke, amivel véget ért a török uralom a Magyar Királyság területén. 1703-tól Savoyai az udvari haditanács elnöke lett, és aktív részt vállalt a Rákóczi-szabadságharc elleni küzdelemben. 1717. augusztus 15-én ismét a török csapatokkal mérte össze erejét, amelyekre Belgrádnál megsemmisítő csapást sújtott. (A tárlaton látható többek között Savoyai páncélpajzsa, amelyen a befoltozott golyónyomok igazolják, hogy maga is aktív részese volt a harcoknak.)

A kiállítás további részeiben a látogatók a hadvezér sikereihez társuló anyagi felemelkedés javaival ismerkedhetnek meg. A tárlat „A harcok jutalma – a gazdasági háttér” címmel mutatja be, hogy Savoyai bevételei 1725 körül 300 ezer guldenre rúgtak, emellett számos épületet és területet kapott ajándékba az uralkodóktól. A herceg vagyonának jelentős részét a tulajdonában lévő épületeibe investálta. A bécsi Belvedere két kastélyát, valamint az ugyancsak a tulajdonában lévő Himmelfortgasse-en álló palotát Salomon Kleiner 140 darabos grafikai gyűjteményben örökítette meg.

A „Mindenkől a legjobbat” című tárlatfejezet bemutatja, hogy Schloss Hof kastélyát – annak ellenére, hogy nyári kastélynak épült –, drága diófából készült bútorokkal rendezték be, a falakat akantuszlevelekkel, kagylókkal díszített indiai pamutszövet borította. A kastély az intim elvonulás mellett pompás nyári ünnepek, születésnapok és vadászatok helyszínéül szolgált. A kiállítás rajzokon és festményeken, valamint néhány kölcsönzött használati tárgyon keresztül betekintést enged a bécsi kastélyok és a palota mellett a torinói kastély termeibe is. Egy terepszal segítségével megismerhető Savoyai teljes birodalma

2. kép A magyar látogatók számára készített kiállítás-kalauz

a magyarországi Csepel-szigettől Ráckeven és Budafokon át, a ma már Horvátországhoz tartozó béllyei, baranyavári és vörösmartoni kastélyokig is.

A KASTÉLY KÜLSŐ VILÁGA

Savoyai Jenő korában – a tulajdonában lévő – Belvedere, a Schloss Hof és a Schloss Niederweiden épületei mellett óriási jelentősége volt a barokk kertnek is. A herceg igazi botanikai ritkaságokat vásárolt, amelyeket modern melegházakban ápolt. Savoyai Versailles mintájára egy saját állatkertet is létrehozott. A Schloss Hof elkerített kertrészeiben napjainkban is tartanak néhány különleges régi osztrák állatfajtát, és egy állatsimogató is várja a gyerekeket. A birtokon több kis tematikus konyhakert található különféle növényekkel.

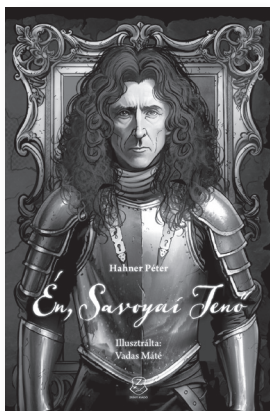
A magyar határtól alig félórányira található kastélyegyüttes időszaki kiállítása november 2-ig, 10 és 18 óra között látogatható. Részletes információk a schlosshof.at oldalon. A magyar nemzeti ünnepeken és minden hónap első vasárnapján 12 órakor és 14.30-kor magyar tárlatvezetéssel várják a látogatókat. Az időszaki kiállításról magyar nyelvű ismerető füzetet is kiadtak.

„ÉN, SAVOYAI JENŐ”

Az osztrák kiállítás és a Zrínyi Kiadó könyvújdonságának időzítése érdekes módon egybeesik. Az idei Ünnepi Könyvhétre jelent meg *Hahner Péter: Én, Savoyai Jenő* című ifjúsági regénye. Mintha a könyves műhelyben készültek volna a herceg életét bemutató tárlatra! Az eredetileg könyvtáros és magyar irodalom, majd történész szakon végzett, neves szerző (a Pécsi Tudományegyetem tanszékvezető docense, az MTA Filozófiai és Történettudományok Osztálya köztestületi tagja, a 17–18. századi francia királyi udvar kiváló ismerője) egyes szám első személyben, az idős Savoyai Jenő „bőrébe bújva” meséli el közel 200 oldalon keresztül a herceg kalandokban gazdag életét. A könyv a 12–14 éves korosztály számára íródott. Hahner Péter – aki élete egy szakaszában a Magyar Nagylexikon szócikkszerkesztőjeként is dolgozott –, ezúttal mindhárom hivatását kamatoztatva, adatgazdagon és mégis a célközönség nyelvén írta meg munkáját. A kötet sajátos műfaja a történelmi regény és az ismeretterjesztő mű elegye. Az első fejezet bevezető soraival kíváncsivá teszi a könyvet böngésző fiatalokat, akik a kötet olvasása közben nem csalódnak, ha eredetileg kalandregényre vágytak:

„Három császárt szolgáltam. Az egyik úgy bánt velem, mint az apám, a másik, mint a fivérem, a harmadik pedig, mint a gazdám – kezdi monológját a herceg. Mégis egy negyedik uralkodó szeszélye határozta meg a sorsomat. Furcsa történet ez. Tizenkilenc évesen a szeme közé néztem a föld leghatalmasabb királyának – s ettől kezdve csaknem egész életemben harcolnom kellett ellene. Pedig egyik bátyám keresztapja volt.

Ez a király már régóta halott, a trónon dédunokája ül, és én is elmúltam hetvenéves. Ő Saint-Denis székesegyházában nyugszik, Párizs mellett, én pedig hol bécsi, hol ráckevei kastélyomban várom, hogy lerőjäm azt az adósságot, amellyel valamennyien tartozunk Istennek. Úgy érzem, itt az ideje, hogy leírjam életem történetét – ha különösebb tanulságokkal nem is szolgálhat, annyit azért remélhetek, hogy nem lesz unalmas. Ne vegye dicsekvésnek, aki olvassa, de sok hírességgel találkoztam, és több sorsdöntő ütközetben vettem részt. Vegye inkább ígéretnek, s bizzon benne, hogy emlékirataim későbbi fejezetei jóval érdekesebbek lesznek az elsőknél, melyekben kénytelen vagyok önmagamról és családtagaimról írni.”

A kiadó a remek ötlettel Vadas Máté grafikust, ismert kép-regényrajzolókat kérte fel a kötet illusztrálására. (Vadas Máté – szerzőtársával, Becskei Gáborral – a szintén a Zrínyi Kiadó által gondozott *Zombor #1* című kiadvánnyal bekerült a legjobb magyar képregényt elismerő Futaki-díjért folyó verseny legesélyesebb jelöltjei közé. A díj győztesét lapzártánk után hirdetik ki.)

Az *En, Savoyai Jenő* című ifjúsági regény olvasói számára a Schloss Hof kastélyegyüttesben rendezett időszaki kiállítás anyaga még nagyobb élményt jelenthet. A kötet megvásárolható a Zrínyi Kiadó webshopjában (shop.hmzrinyi.hu).

3. kép *A Zrínyi Kiadó is a Savoyai-évfordulóra készül*

KONFERENCIA FELHÍVÁS – KATONATISZTI KARRIEREK

A HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, valamint a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár 2025. október 13-án és 14-én, kétnapos tudományos konferenciát szervez, amelynek a témája a katonatiszti karrier, illetve a katonatiszti dinasztiák bemutatása.

A konferencia célja, hogy – történeti időhatár megjelölése nélkül – egyes, a kutatók által kiemelésre érdemes katonatiszti karrier, illetve dinasztiák kerüljenek fókuszba. A 2025. évi tudományos szimpóziumot egy konferenciasorozat első részének szánják a szervezők, ezért nemcsak a történészek, hanem levéltárosok, néprajzkutatók, irodalomtörténészek, régészek, sőt még akár orvosok, jogászok jelentkezését is várják, így adva interdiszciplinális jelleget a rendezvénynek.

A kétnapos konferencia helyszíne a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár. A referátumok hossza 20 perc vetítési lehetőséggel, kizárólag magyar nyelven. A szervezők a konferencia előadásainak megjelentetését is tervezik; a tanulmányokat – később meghatározott közlési elvek alapján – 2026. május végéig várják.

A konferenciára történő jelentkezés határideje: 2025. augusztus 15. A jelentkezéseket az előadások címének megjelölésével és néhány soros tartalmi ismertetővel fogadják a zavodi.szilvia@gmail.com címen.